Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: smikbr.ru/zaman

ЗАМАН

Орта кюн, хычауман ай (май) 29, 2025 жыл

№ 64 (21577)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ — ВРЕМЯ — ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къырал жумушла

Михаил Мишустин СКФО-ну онгларына бийик багъа бергенди

Россейни Правительствосуну Председатели **Михаил Мишустин** Кавказ инвестиция форумну кезиуюнде Шимал-Кавказ федерал округну экономикасын бла социал бёлюмюн айнытыу жаны бла правительстволу комиссияны жыйылыуун бардыргъанды.

Аны башлай, премьер-министр форумну къурагъанлагъа ыразылыгъын билдиргенди. «Бу жыйылыу инвесторлагъа, предпринимателлеге, власть органланы келечилерине бирге ишлеуню къураргъа, кенгеширге, бир бири сынауларына юйренирге аламат онгла къурайды», - деп чертгенди.

Эки кюнню ичинде форумгъа 3,5 минг чакъло адам къатышханды, аны бек аздан 650 компанияны 1,2 мингден аслам келечеси жокълагъанды, битеу да 62 келишимге къол салынгъанды.

Михаил Мишустин СКФО-ну регионларыны инвестиция онгларына бийик багъа бергенди. Ол ишни кючлендире барыргъа, ол санда туризм бла байламлы инфраструктураны айырмалы стандартлагъа кёре къураргъа, эл мюлкню бла промышленностьну андан ары айнытыргъа, импортну алышындырыр амалланы кенг сингдирирге кереклисин эсгертгенди.

Правительствону Председатели Президентни буйругъу бла Шимал Кавказда санатор-курорт багъыуну башха жерледе тюбемеген амалларын жангыртыу жаны бла мадарла этиле тургъанларын да билдиргенди. ЖКХ-ны жангыртыуну, транспортда логистика амалланы сингдире барыуну, орта эмда энчи билим бериуню айнытыуну, экономиканы эм магъаналы бёлюмлерине кадрла хазырлауну баш борчладан бирлерине санагъанды.

Ол битеу тюрлениуле да инсанларыбызны жашау кюлайлыкъларын игилендириуге бурулгъанларын чертгенди. Социал жаны бла уллу иш тамамланнгъанды. Президент Владимир Путинни башламчылыгъы бла бардырылып башланнган миллет проектлени хайырындан Шимал Кавказны регионларында, битеу къыралдача, жюзле бла медицина объектле, сабий садла, школла, спорт мекямла ишленнгендиле.

Форумну битеу майданларында да бардырылгъан иш Шимал Кавказны кючлю экономиканы къурагъа, туризмни, эл мюлкню бла промышленностьну айнытыргъа, халкъгъа ырахатлы, къолайлы эмда къоркъуусуз жашау къурагъа битеу онглары болгъанларын кёргюзтгенди, деп айтылады Казбек Коковну телеграм-каналыны билдириуюнде.

ЮСЮПЛАНЫ Галина
хазырлагъанды.

Форум

Баш борч – тутхучлу экономиканы къурау

Минеральные Воды шахарда бардырылгъан Кавказ инвестиция форумну ишчи программасыны кезиуюнде «Шимал-Кавказ федерал округну 2036 жылда сыфаты» деген пленар жыйылыу бардырылгъанды. Аны юсюнден КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы билдиреди.

Жыйылыуну кезиуюнде Шимал-Кавказ федерал округну айнытыуну, ол санда кёп жыллагъа белгиленнген инвестицияланы къошуп, шёндюгюлю технологияланы сингдирип эм биогюнлюкте келишген инфраструктураны къурагъа кереклисини юсюнден соруула кётюрюлгенди. Кенгешде аслам эс регионланы тутхучлу айнуларына бурулгъанды.

РФ-ни Правительствосуну вице-премьери Александр Новак белгилегеннге кёре, арт юч жылны ичинде Шимал-Кавказ федерал округну регионларына инвестицияланы салымлары 75 процентге ёсгендиле, ол орта россейли эсепден эсе кёпдю. Шимал Кавказны битеулю валовый продукту да юч жылны ичине 40 процентге ёсгенди. Жыйылыуда Шимал Кавказны регионларыны агропромышленность комплексни, саулайда эл мюлкню тюрлю-тюрлю бёлюмлерин эм туризмни айнытыргъа ахшы онглары болгъаны белгиленнгенди, -деп айтылады билдириуде.

Алгъышлаула

Ата журтубузну чеклеринде къалкъан болуп сюелгенлеге – ыспас эмда бюсюреу

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Россейни ФСБ-сыны Чекчи управлениясында къуллукъ этгенлени бла аны ветеранларын профессионал байрамлары – Чекчини кюню бла – алгъышлагъанды.

«Бюгюн биз жашауларын къырал чеклерибизни сакълауугъа жоралагъан, инсанларыбызны къоркъуусузлукъларын, къыралны жалынчакъсызлыгъын кеслерин аямай къоруулагъан адамларыбызны хурметлейбиз.

Чекчиле не заманда да Ата журтубузну чеклеринде къалкъан болуп сюелгендиле. Аланы Уллу Ата журт урушну жылларында этген жигитликлери,ётюрлюклери эмда чыныгъылукълары уа ёмюрден ахыргъа юлю болгъанлай къаллыкъдыла. Душманнга биринчи болуп ала тюбегендиле, туугъан жерлерини хар атламы ючюн жанларын-къанларын аямай кюрешгендиле, халкъ бла бирге Уллу Хорламны жууукълашдыргъандыла.

Регионну Чекчи управлениясында къуллукъ этгенле, алгъынгы тёлюлени махтаулу тёрелеринде керчичилей къалып, кеслерини аскер борчларын бет жарыкълы толтурадыла, Россейни чеклерини ышаннылыкъларын жалчытадыла, алагъа берилген магъаналы эмда жууаллы буйрукъланы жетишмили толтурадыла.

Халкъгъа керекли къуллукъну тийишлисича бардыргъанлыгъыз, антыгъызгъа кертичилей къалгъанлыгъыз ючюн сизге ыразылыгъымы билдиреме. Сынамларын жаш тёлюге къызгъанмай берген ветеранлагъа уа энчи ыспас этеме. Барыгъызгъа да кийик саулукъ, ырахатлыкъ эмда Ата журтубузгъа хайырлы къуллукъ этиуюгюзде жетишмиле тежейме», -деп айтылады КъМР-ни Башчысыны алгъышлау сёзюнде.

Аны чыгъармалары огъурлулукъгъа бла кертиликге чакъырадыла

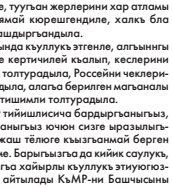

Бизни хурметли Исхак Шумафович Машбашха – Россей Федерациясы Урунуну Жигитине, Адыгеяны, Къабарты-Малкъарны эм Къарачай-Черкесни халкъ жазыучусуна – 95 жыл толады.

Исхак Машбаш токъсандан артыкъ китапны авторуду. Аны чыгъармачылыгъы кёп миллетли къыралбызны хазнасы болгъанды, жазыучуну къыйыны бийик къырал саугъасала бла бир кере белгиленип къалмагъанды.

Биз Исхак Машбашны юсюнден республикаларбызны маданиятларын бирси халкъланы, эм алгъа уа классика орус адабиятны суратлау оюмлары бла байыкъландыргъан уллу сёз усталадан биринича айтабыз. Аны китаплары Шимал Кавказны бла битеу къыралны да халкъларыны жигит эмда къыйын жолларыны юсюринден хапаррайдыла. Ала инсаннга, къыралгъа, уллу эм гитче ата журтха сюймекликден толудула, огъурлулукъгъа, кертиликге эмда тюзлюкге алландырадыла.

Аты айтылгъан жазыучу, поэт эм кёчюрмечи Исхак Машбаш Кавказда адабиятны айнытыугъа бла жарыкъландырыугъа уллу къыйын салгъанды.

Аны жамауат иши уа, сёзсюз, энчи эс бууугъа да ыразылыкъгъа тийишлиди. Россей Федерацияны жамауат палатасында ишлей, жазыучу миллетле эмда конфессияла арасында келишиулюкню сакълау жаны бла ишге уллу кёллю болгъанды. Аны жамауат-политика болумланы терен ангылауулу мурдорунда уллу жашау сынам, билим эмда терен оюмлай билгу ишанла турадыла.

«Битеу жюрегимден хурметли Исхак Шумафовичге саулукъэсенлик, тауусулмазлыкъ илхам эмда жанны чыгъармачылыкъ жетишмиле тежейме!» - деп жазгъанды КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** кесини телеграм-каналында.

Федерал къуллукъчу Къабарты-Малкъарны проектлери бла шагъырейленнгенди

Россейни Правительствосуну Председатели **Михаил Мишустин** бу кюнледе Кавказ инвестиция форумну кёрмючюн жокълагъанды. Аны юсюнден КъМР-ни Башчысы **Казбек Коковну** телеграм-каналында билдириледи.

Михаил Владимирович Къабарты-Малкъарны инвестиция онгларын ачыкълагъан бёлюмге да къарагъанды. Регионда Шимал-Кавказ федерал округну 2030 жылгъа дери айнытыуну программасына кёре жашауда бардырылгъан уллу проектле бла шагъырейленнгенди. Сёз Чегемде жабыкъ жерде кёгетле ёсдюрген теплицаланы къауумуну, «Эльбрус» тау-лыжа курортну, Огъары Басхан ГЭС-ни, Тырныауузда тау-байыкъланды-рыучу комбинатны, ИТ-паркны эмда Нальчикде «Восточный» эмда «Мэй» деген жангы тийрелени юсюринден барады. Ала барысы да жашауда бардырыла турадыла.

Жангы уллу инвестиция проектле да кёргюзтюлгенди – аграр-техника парк, тауукъ этни жарашдырыу жаны бла шёндюгю комплексни макетлери, «Нальчик» курортну парк тийресин айнытыуну мастер-планы.

Алайды да, Басхан районда «Междуречье» аграр-техника парк 200 гектарны аллыкъды. Анда тамычы амал бла сугъарыу системалагъа, эл мюлк машинала, кёгетлени жарашдырыугъа керекли материалла бла оборудование чыгъарлыкъ 40 резидент орнатыллыкъды.

Зольск районда юй къанатлыла ёсдюрюю комплексде бир жылгъа жумуртхаладан – 36 миллион, этден да 30 минг тонна чыгъарыргъа белгиленеди.

Федерал магъаналы «Нальчик» курортда солуу эмда саулукъну кючлендириу онгланы андан ары игилендире барыргъа, ол санда тийресин айбатландырыргъа, жолларын тап халгъа келтирирге, ашханалары чурумсуз ишлерча этерге, санатор-курорт комплексни жангыртыргъа, солуучу жерленисанын 10 мингнге жетдирирге мурат барды.

Битеу ол мадарла экономиканы кючлендириуге эмда адамларыбызны жашау къолайлыкъларын игилендириуге бурулулдыла.

Саулай алгъанда, регион социал-экономика жаны бла айнып барады. Беш жылны ичинде битеулю регион продукту (ВРП) ёлчеми 325 миллиард сомгъа жетип, эки кереге ёсгенди. 2030 жылгъа ВРП-ни энтта да 2,5 кереге кёбейтирге белгиленеди.

Казбек Коков Михаил Мишустинге Къабарты-Малкъаргъа дайым кёз-къулакъ болгъанлай турганы, регионнга артыкъда магъаналы болгъан проектлеге тутхучлулукъ этгени ючюн жюрек ыразылыгъын билдиргенди.

Инвестиция салымланы туура этгенديле

Кавказ инвестиция форумда кёрмючлеге Россейни Правительствосуну Председателини орунбасары **Александр Новак** бла Россей Федерацияны Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликли келечиси **Юрий Чайка** къарагъандыла. Аны юсюнден КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** кесини телеграм-каналында билдиргенди.

- Форумну майданында 10 регионну стендлери бардыла, ала хар республиканы инвестиция къурамын эм экономикаларын айнытыу жаны бла магъаналы бёлюмлерин кёргюзтгендиле. Дагъыда анда Кавказ инвестиция форумгъа къатышхан къыркъдан аслам уллу компанияланы экспозициялары орналгъандыла.

Къабарты-Малкъарны стендинде экономиканы алгъа эльтирик инвестиция проектле орналгъандыла, ол санда ала Шимал-Кавказ федерал округну айнытыу жаны бла къырал программасына къошулгъандыла. Аланы жашауда бардырыргъа 2030 жылгъа дери битеу да алып айтханда, 171 миллиард сом къоратыргъа мурат барды. Ол ахчаладан 152 миллиарды бюджетге кирмеген ырысхыла боллукъдула, аны хайырындан 4470 ишчи жер къураллыкъды.

Бюгюнлюкде жашауда бардырыла турган инвестиция проектлеге салыннган ырысхыланы ёлчемлери 46 миллиард сомдан аслам болгъанды. Ол санда 30 миллиарды бюджетден алынмагъан ахчаладыла эм аланы хайырындан 800 ишчи жер къуралгъанды.

Къабарты-Малкъарны инвестиция проектлерин жашауда бардырыргъа себеплик этгенлери ючюн, Александр Валентиновичге бла Юрий Яковлевичге ыразылыгъымы билдиргенме, ол жумушла тамамланнгъанлары бла бирге республикада социал-экономика болум да игиленнгени баямды, -деп айтылады билдириуде.

Байламлыкъ жюрютюрге оноулашхандыла

Кавказ инвестиция форумда ишчи программаны кезиуюнде КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Дагъыстан Республиканы Башчысы **Сергей Меликов** бла тюбешгенди. Аны юсюнден республиканы оноучусу кесини телеграм-каналында билдиргенди.

Тюбешиуню кезиуюнде сатыу-алыуда, экономикада, илму-техника эм маданият жаны бла эмда башха байламлыкъланы жюрютюу бла байламлы беш жыллыкъ планны жашауда бардырыу къагъытха къол салынгъанды. Ол документте кёре, 11 бёлюмде 35 тюрлю-тюрлю мероприятияланы бардырырга белгиленеди.

«Дагъыстанны экономикасы айныгъан промышленность эмда тёп тюрлю бёлюмлери болгъан эл мюлк бла кёргюзтюледи. Къабарты-Малкъар Шимал Кавказда кёп тюрлю бёлюмлерин айныхтан, тутхучлу экономикасы болгъан субъектге саналады. Аны бла байламлы эки жанына да хайыр келтирлик иги кесек проектни тамамларгъа боллукъды. Ол жумушла этилселе, байламлыкъла андан да ары ючюнлеринрикдиле, эки шёёх республиканы араларында айныу жаны бла жангы онгла ачыллыкъдыла», - деп чертгенди КъМР-ни Башчысы Казбек Коков тюбешиуню ахырында.

Бирге ишлеу – алгъа элтген атлам

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Казбек Коков** бла Ингушетия Республиканы Башчысы **Махмуд-Али Калиматов** КИФ-2025 майданда тюбешип, сатыуалыу-экономика, илму-техника, маданият эм башха бёлюмледе регионла аралы байламлыкъланы юсюнден келишимге къол салгъандыла.

Халкъланы араларында огъурлу къоншулукъ тёреле ёмюрледен бери къурала келедиле. Эм алгъа регионланы шуёхлукъларыны бла бирге ишлеулерини юсюнден 1994 жылда сёз бегитилгенди, артдарагъа а келишим къуралгъанды. Ол асламысында турист эмда маданият бёлюмледе хайырланнгъанды.

Жангы келишимге кёре, промышленный эм эл мюлк бёлюмледе эки жанлы тири байламлыкъла къураллыкъдыла, тюзюнлей ишчи байламлыкъланы жарашдырыр ючюн, республиканы предприятиялары да къатышып, бизнес-миссияла бардыыллыкъдыла.

Энчи юйлеге газ тартылады

Кавказ инвестиция форумну чеклеринде КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** «Газпром межрегионгаз» компанияны генеральный директору **Сергей Густов** бла ишчи тюбешиу бардыргъанды. Аны юсюнден республиканы оноучусуну пресс-службасы билдиреди.

Тюбешиуню кезиуюнде шёндю республикада энчи юйлеге газ тартыу бла байламлы тамамлана тургъан соруланы сюзгенديле, ол санда РФ-ни Президенти Владимир Путинни башламчылыгъы бла бардырылгъан социал газификацияны юсюнден да сёлешгенديле. Бу ишде иги кёрюмдююе бардыла, башхача айтханда, 4000 этилген келишимден бюгюнлюкге 3,7 минг энчи юйге газ тартылгъанды. Ол кёрюмдю бла Къабарты-Малкъар къыралда битеу регионланы ичинде 7 жерде барады. Казбек Коков айтханнга кёре, табийгъат газны энчи юйлени арбазларыны чеклерине дери тартыу юй ишлегенлеге уллу болушлукъду.

Табийгъат газны тартыу бла байламлы беш жылгъа къабыл этилген программаггъа кёре, газ багъан 7 ыз тартылыкъды. Андан сора да, «Прималка», «Аргудан», «Эски Урух», «Новоивановка», «Малка», «Пролетарское», «Нарткала», «Нартан» эм «Прохладный» деген газ юлешген станцияла жангыртыллыкъдыла.

Дагъыда Къабарты-Малкъар жылыу бериу системаланы алышындыуы эм игилендириу деген федерал болушлугъу болгъан проектге кириргге къагъытланы жарашдыра турады, - деп айтылады билдириуде.

Документте тийишлиликде республиканы ичинде болумларын бла ишлерин, тыш экономика жумушларын, аны турист онгларын, маданият энчилигин эм башхаланы керти эмда не жаны бла да туура этиуде бирлешген иш бардыыллыкъды. Бирге ишлеу регионну инвестиция къолайлыгъын толуракъ ачыкълаугъа да себеплик этеракди.

КъМР-ни къолайлызын ачыкълаугъа танг себеплик

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** бла Россейни Информация телеграф агентствосу – ИТАР-ТАСС-ны таматасы **Андрей Кондрашов** информация жаны бла байламлыкъланы юсюнден меморандумгъа КИФ-2025 майданында тюбешип, къол салгъандыла.

Документте тийишлиликде республиканы ичинде болумларын бла ишлерин, тыш экономика жумушларын, аны турист онгларын, маданият энчилигин эм башхаланы керти эмда не жаны бла да туура этиуде бирлешген иш бардыыллыкъды. Бирге ишлеу регионну инвестиция къолайлыгъын толуракъ ачыкълаугъа да себеплик этеракди.

Казбек Коков Къабарты-Малкъаргъа эс бургъаны ючюн Андрей Кондрашовха ыразылыгъын билдиргенди, къыралны алчы басма органларындан бири бла тири байламлыкъла республиканы хайырлы боллукъларына ийнанныгъын да белгилегенди.

Эл мюлк

Тирликни жарашдырыргъа хазырланадыла

Бюгюнлюкде Къабарты-Малкъарны консерва заводлары тирлик жыйылыр кезиуге хазырланадыла. Ол санда оборудованиаларыны, инженер сетьлерини эм коммуникацияларыны болумларын тинтедиле. Бизни регионда жашил къудору эм алгъа бишген битимге саналады эм жарашдырыугъа да биринчи жибериледи. Аны жаз башыны ахырында окъуна жыйып башлайдыла.

Жашил къудоруну ёсдюрюю бла бизде асламысында алты завод кюрешеди, аны жарашдыргъан да ала этедиле. Эл мюлк министерствода айтханларына кёре, быйыл ол беш минг гектарда ёседи. Озгъан жыл бла тенглешдиргенде, ёлчеми хазна тюрленмегенди. Жыл сайын андан 20 минг тоннадан аслам тирлик алынады.

Эсге сала айтсакъ, быйтыр регион 352,8 миллион банка консерва чыгъаргъанды, аны 60 миллиондан асламы жашил къудорудан. Консерваланы башха тюрлюлерини ёлчеминде ала 17,5 процентни тутадыла.

Бюгюнлюкде Шимал-Кавказ федерал округда жашил къудорудан консерваланы 80 процентинден асламысы Къабарты-Малкъарда чыгъарылгъанын да айтырыкъды. Аны бла бирге быйтыр тюрлю-тюрлю тахта кёгетледен, ол санда жашил къудорудан, консерваланы 164,3 тоннасы тышына жиберилгенди. Ол а бурунгу жылдан юч кереге кёпдю.

Урлукъ салыу къыстауду

Быйыл жауунла жерчиликде урунгланланы жунчутсала да, ала, чуукъ юнлени керексизге жибермей, урлукъ салып кюрешедиле, деп билдириледи КъМР-ни Эл мюлк министерствосуну пресс-службасындан.

Районлада агропромышленный комплекс бла байламлы управлениялары шартларына кёре, биогюнлюкде жазлыкъ битимлени 118 минг гектарда салып бошагъандыла. Андан мирзеулюк картюхгге 75 минг гектар жетеди. Аны бла бирге къыылкъыылланы бла жаулу битимлени, картофну бла тахта кёгетлени урлукълары да орнатыладыла.

Къышлыкъ битимлени бла терек бахчаланы къурт-къумурсхадан эм жукъгъан ауруладан къорууларча мадарла да этиледи. Къышлыкъ битимле 65 минг гектардан аслам жерде ёсдюрюледиле. Тинтиуле ачыкълагъанларыча, алада иги болум сакъланады.

Эсге сала айтсакъ, быйыл жазлыкъ эм къышлыкъ битимле 281,8 минг гектарда ёсдюрюлюкдюле. Ол а былтыргы кёрюмдюге толусунлай келиеди.

Саулай алгъанда, жаз башы сабан ишле агротехника болжалладан кеч къалмай тамамланадыла.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман
хазырлагъанды.

Жазылыу-2025

«ЗАМАН» – халкъ жашауну жазмасы

Багъалы окъуучуларыбыз!

Ана тилибизде чыкъгъан газетибиз малкъар халкъны къураллыгъыны белгилериндеи бириди. Аны таулу юйюрледе окъулуу, кёрюнюую къуучанды, ёхтемликди. Ол кесибизни ёз халкъыбызны адамына санагъанлыгъыны шартыды, сабийлерибизни, туудукъларыбызны тюз ёсдюрюуню, ана тилибизни, маданият хазнабызны сакълауну себебиди.

Биогюнлюкде Россейни почтасыны бёлюмлеринде 2025 жылны экинчи жарымына жазылыу кампания къыстау бардырылады. Газетни алты айгъа багъасы **1081 сом бла 56 капекди**.

Изданиябызгъа Интернетде бу адресни **https://smikbr.ru/zaman** ачып, ол магъаналы жумушну алай тамамларгъа да боллукъду.

Алайды да, келигиз, «ЗАМАННГА» жазылайыкъ, аны алайыкъ, окъуюкъ, газет бла бирге болайыкъ!

БИЗНИ ИНДЕКСИБИЗ – П5893

Парламент

Цифралы амаллагъа кёчюню сюзгендиле

КъМР-ни Парламентини башчысы Татьяна Егорова законла чыгъарыучу органны президиумуну кезиулю жыйылыуун бардыргъанды. Депутатла жыйырмагъа жууукъ сорууну сюзгендиле. «Правительствону сагъатда» уа «Ростелеком» биригиуню регионда бёлюмю цифралы амалгъа кёчюу жаны бла ишю не халда болгъанына къаралгъанды.

Кенгешни башлай, Татьяна Егорова къыралда цифралы технологияла терк айныгъанларын белгилегенди:

- Биогюнча къыйын болумлада РФ-ни Президенти Владимир Путин экономиканы цифралы амаллагъа кёчюрюу магъаналы къырал борчладан бири болгъанын, ол миллет къоркъуусузлукъну жалчытыргъа себеплик этеригин айтхан эди. Быйыл а «Тарихлени экономикасы эм къыралны цифралы жаны бла жангыртыу» миллет проект ишлеп башлагъанды. Ол «Цифралы экономика» проектни андан ары бардырады. Къабарты-Малкъар «Социал бёлюмде цифралы платформала», «Къыралгъа цифралы башчылыкъ этиу», «Ата журтну оноулары» проектлеге къатышханны хайырындан республиканы шёндюгю технологиялагъа кёчюу барады,- дегенди спикер.

Ол «Ростелеком» акционер общество ишларын цифралы амалланы сингдириуде алчылыкъны тутханын белгилегенди. Башха телекоммуникация фирмала бла конкуренциягъа чыдаргъанын, аны бла бирге уа къыралда цифралы инфраструктураны къураугъа къатышханын чертгенди.

- Регионда бёлюм баш магъаналы миллет проектени жашауда бардырыргъа технология жаны бла себеплик этеди. Госуслуги порталны сингдириуге, кёп функцияла араланы, саулукъ сакълауда, билим бериуде информация системаланы, «Къоркъуусуз республика» комплексни ишлерин жалчытыргъа да аны кюшумчулугъу уллуду. Алай жетишимлери бла бирге кемчиликлери болгъанларын да айтыргъа керекди. Биогюн а аланы кетериню жолларын ачыкъларбыз деп ышанама,- деп къошханды спикер.

«Ростелеком» акционер обществону ишини эсеплери бла аны башчысы **Залим Хутов** шагъырей этгенди. Ол интернетни жумушлары бла жалчытхан организацияланы арасында биринчиликни тутханын белгилегенди. Биогюнлюкде уа аны жумушлары бла 96 минг адам хайырланады. Районлада ишлер онгла игилендириледиле: былтыр оптоволокно технологияла бла 23 элде бла ишхарда ызла тартылгъандыла, анга 11 минг ишчи къошулгъанды. Ол санда быллай жумушла халкъны саны аз болгъан элде да бардырылгъандыла.

Республиканы халкъыны 74 проценти интернетте оптикалы технологияла бла къошуладыла. Регионда арт жыллада GPON программа тамамланады, аны болушлугъу бла район арала бла уллу элле – битеу да бирге 75 жерде – оптикалы технологияланы хайырланадыла.

«Цифралы башхалыкъланы кетериу» федерал проектни чеклериде 2022 жылдан 2024 жылгъа дери кезиуде алты элде станцияла ишлетилгендиле. Быйыл Элбрус, Тегенекли, Байдалары элде кичи эм орта бизнес бла кюрешгенле терк ишлеген интернетте къошулгъандыла, жылны ахырына дери ол Тырныауузда бла Терс-Къолда ишлерикди.

«Ростелеком» цифралы экономиканы миллет стратегиясын жашауда бардырыгъа чыгъышады. Ол санда «КъМР-де саулукъ сакълауда бирикдирилген информация системаны регион бёлюмю» сингдирилгенди. Алай бла багъыу учреждениясла бирикдирилгендиле, хар айдан а аны болушлугъу бла врачха 150 минг адам алгъадан жазылыргъа боллукъду, дагъыда 20 минг инсан больницагъа жатдырыладыла.

Компания «07.Билим бериу» системаны ишин да жалчытады. Аны чеклеринде сабий саддада, школлада, орта профессионал билим берген лагъанын билирге сюйгенди.

Залим Хутов айтханыча, «Кюн шахар» сабий академияда кибер къоркъуусузлукъ жаны бла дерсле бардырыладыла. Компания, информация къоркъуусузлукъну жалчытыуну магъанасы уллу болгъанын англап, ол жаны бла проектле хазырлагъанды.

Спикер мобил байламлыкъ ышангылы болмагъанына, жоллада интернет осал ишлегенин да белгилегенди. Аскер Бозиев ол кемчиликни кетериуге бурулгъан федерал программа ишлегенин айтханды. Биогюнлюкде уа федерал жолла тинтилип, байламлыкъ болмагъан жерле ачыкъланадыла. Жууукъ кезиуде Зольск районда, ызы бла Лескен эм Чегем районлада чыпынла салынырыкъдыла. Федерал жолланы барысында да байламлыкъ тыйгъычысы ишлеча мадарланы 2030 жылгъа дери тамамлап бошаргъа белгиленеди.

Жылылыуда IT-технологияла жаны бла кадрла жетишмегенлерини, Бир къырал экзаменге хазырланыуну, «Ростелекомгъа» къырал себепликни, цифралы экономиканы эм башха затланы юслеринден да багъланды сёз.

Промышленность, транспорт, связь эм жол мюлк комитетни башчысы **Марат Калмыков**, республиканы айбат жерлеринде алгъан видео камерала тёгеректе болгъанны тюзюнклей кёргюзтюп тургъанларын эсгертип, аланы къайтарыуну дурус кёргенди. Ол туристлени санын кёбейтиргъе себепли этеригин да эсгертгенди.

Жыйылыу жууаплы органлагъа тийишли эсгертиулени къабыл кёрюу бла бошалгъанды.

* * *

Президиумну жыйылыуунда уа депутатла «Бир-бир республикалы законлагъа тюзетиуле кийириню юсюнден эмда «КъМР-ни бла къоншу регионланы араларында чекле тюрленген кезиуде, муниципал къуралыуланы чеклерин тюрлендириню, аланы кетериню, алышыуну низамыны юсюнден» закон кючюн тас эттегини юсюнден законопроектни тинтгенди. Дагъыда «КъМР-де акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла комиссияланы эм аланы эркинликлерин къоруулауну эмда жер-жерли самоуправление органлагъа акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла комиссияланы ишлерин къурау жаны бла бир-бир къырал полномочияла берииню юсюнден» республикалы законну 16-чы статьясына тюрлениулени сюзгенди. «Маданиятны юсюнден» законну 36-чы статьясына тюзетиулеге эм КъМР-ни Парламентини Болумуна тюрлениуле кийириню юсюнден» Парламент бегимни проектине да къаралгъанды.

РФ-ни субъектлеринде законла чыгъарыучу органланы башламчылыкъларды да тинтилгендиле. Депутатла тюрлю-тюрлю сферадаа жетишимли ишлеген инсанланы КъМР-ни Парламентини Сыйлы грамотасы бла саугъалауну юсюнден оноу да этилгенди.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Ачыкъ ушакъ

«Бюгюнлюкде тарых тюзлюкню, тёрели тин хазналаны сакълау бютюнда магъаналыды»

Тёрели миллет тин хазналаны сакълау эмда тарыхны тюрлендириню тыйыу, жаш тёлюню арасында тёзюмсюзлюк бла радикализм жайылыууна къажау туруу эмда патриотлукъ ишни кючлендириу – аланы эмда шёндюгю дунияда чыгъа келген магъаналы сорууланы юсюнден Къабарты-Малкъарны Правительствону Председателини орунбасары Залим Каширокову Регионнга оноу этиу арада ётген эфирни кезиуюнде айтханды.

УЛЛУ ХОРЛАМНЫ БАЙРАМЫ

Бизни республика, битеу къырал бла бирге Уллу Хорламны байрамын белгилегенди. Ол хар бирибизге да керти байрамды дерге тийишлиди. Алай ол урушну дерслерине тюшюнмегенле уа энтта да бардыла.

«Ол алай нек болгъанына юсюнден айтханда, тарыхны тюрлендиririге, эсде къалгъанны жалгъан хапарларгъа бурургъа, совет халкъны кишилигин учуз этерге кюрешгенлени барын да кёребиз. Шёндюгю дунияда бизни къыралны тыяргъа, кесибизге даражалы жерни алмазча этерге сюедиле аллай хапарла бла. Неонацизм умутла баш кётюргенлери ючюн башланнганды энчи аскер операция да. Жер башында фашизм жайылмасын, тарых унутулмасын деп кюрешеди бизни къыралыбыз.

Тарых дегенде, къарачаугъыз, бирлик, къарындашлыкъ байламлыкъла аланы эслеринден кетерча Украинаны халкъы бла не зат этгенлерине. Россейни жауларына ол къырал керекмейди, ала бизни тюпге салыргъа кюрешип хайырланадыла аны. Адамны эсинде болгъанын кыырып кетерсе, аны орунуна ары башха сагъышланы сингдириге, ата-анасын окъуна душманланыча кёргюзтюргге боллукъду. Алай бла Уллу Хорламгъа къайтсакъ, бизни борчубуз аны эсде тутаргъады эмда келир тёлюлеге жетдириге. Халкъыбыз ол урушда нечик уллу багъа тёре барды, ол урушдан сора бизни тарыхыбызда жукъ да болмагъанча. Алай ол а андан къайда теренди, аны тинтиргге, кимлени эсе да аман умутларын бла ётюрюклерин жайып турмай, ол урушну бетлерин тюз кёргюзтюргге керекди.

тёлегенин унутуу – сатхычлыкъды. Алай этергге уа бизни эркинлигибиз жокъду», - дегенди Залим Карачаевич.

КЕРТИЧИЛИКГЕ ЫШАНА

«Владимир Путин тарых жарыкъландыруу жаны бла къырал политиканы къабыл этгенди былтыр. Уллу Ата журт урушну эсеплерин угъай, бизни халкъларыбызны тарыхларын тюрлендиririге да кюрешеди тышындан. Ёсе келген тёлюге аны бла да билдириуге эмда окъутургъа ахыр отуз жылны ичинде артыкъ эс бурулмагъанды. Билимлери, ангылаулары болмагъан жалгъан тарыхчыла уа ётюрюк статьяла жазып тургъандыла. Илмугъа къажау шартла хар регионда да бар эдиле. Шёндю борчубуз - аны барын да тыяргъады, тарых шартлагъа бир къарам болурча этиудю.

Къабарты-Малкъарны юлгюне келтирсем, онтогъузунчу ёмюрде кавказ урушну юсюнден сагъыныргъа сюеме. Токъсанычы жыллдан башлап, аны жаланда бир жаны бла кёргюзтюп тургъан Кёп юомла болургъа боллукъдула, алай шартла уа аздыла, аланы чюйресине бурургъа жарамайды. Сёз ючюн, онтогъузунчу ёмюрде адыгъ халкъны асламысы патчахны аскеринде къуллукъ этгенди, анда офицерлени саны мингле бла тергелгенди. Императорну сакълаугъа къууу, ол санда бизни халкъларыбызны келечиленден къуралгъанды – аны юсюнден да унутургъа жарамайды», - дегенди Залим Кашироков.

МИЛЛЕТЛЕНИ АРАЛАРЫНДА КЕЛИШИУЛЮК

Къырал Думаны миллетлени ишлери жаны бла комитетини алгъаракъда Пятигорскеде бардыргъан жыйылыуунда тёрели тин хазналаны, маданиятны, тиллени сакълауну эмда тарых жарыкъландырыуну юсюнден сёлешиннгенди. «Жарсыугъа, тарых бизни жауларыбызгъа сауут болуп къалгъанды. Ахыр экн айны ичинде адамларыбызны 21 майда орамлагъа чыгъарып, законсуз ишлеге къаттыыдырыргъа, къаугъала къозгъаргъа кюрешгенле кёндюле. Быллай затлагъа тыышндан иги кесек ачха къоратылады. Айтырыгъым – алагъа алданыргъа жарамайды», – дегенди студияны къонагы.

Залим Карачаевич бизни республикада тёрели тин хазналаны сакълау жаны бла къыралны къаллай умутлары болгъанын да ачыкълагъанды: «Аны бла байламлы политиканы мурдорун РФ-ни Президенти къабыл этгенди. Ол тынгылы документди, кесинде да хар миллетни энчилиги эсге алынады. Дагъыда РФ-де жашагъан халкъланы маданият хазналарын сакълау жаны бла закон ишлейди. КъМР-де да тийишли план барды; инсанланы, жамауат организацияланы аны бла шагъырейленирге къажауама».

КЪОРКЪУУЛА КЪАЙДАН ЧЫГЪАДЫЛА?

Жер башында бола тургъан тюрлениуле битеу халкъланы тин хазналарына къоркъуу саладыла. «Бизге да жеттенди ол. Аны юсюне уа къыралыбызны жаулары салгъан кюч да хатасын кёшады. Эркинлик, демократия деген сыылтаула бла халкъларыбызгъа тийишли болмагъан тёрелени синдгирирге итинедиле. Сёз ючюн, Кавказда, ол санда Къабарты-Малкъарда даислам динни сыытауу бла арап тёрелени кийирирге кюрешеди. Хау, ала да сейирликдиле, эскидиле, алагъа дау жокъду, алай аланы кесибизни адет-тёрелерибизден биийке салыргъа керекмейди. Дин бла культураны арасын айыра билирге тийишлиди. Биз бир заманда да араплыла боллукъ тюйюлбюз, алай кесибизни энчилигибизни тас этерге къоркъуу а барды, жарсыугъа. Республиканы Культура министерствосу тин эмда этно-маданият хазналаны тизмесин жарашдырыр башлагъанды. Бизни маданият эсгертмелерибиз, бурунгнгулу тепсеулерибиз, жырларыбыз, макъамларыбыз, таурухларыбыз ары кирликдиле. Ол бары да аланы кыырал къоруулларча, сакъларча деп этиледи», - деп белгилегенди Кашироков.

ЁСЕ КЕЛГЕН ТЁЛЮНЮ КЪАЙГЪЫСЫН КЁРЮП

Муниципалитетле сабийле школлагъа къалай жюрюгенлерине кёз къарагъра оноу этгендиле кёп болмай. Правительствону Председателини орунбасары аны магъанасын былай ангылатханды: «Эм биринчиден – сабийни орта билим алыргъа эркинлигин жалчытыргъа керекди. Ол Конституцияны излемиди. Билим бериу деген ол неди? Окъутуу эм юйретиу. Аны юсюнден тийишли федерал законда тюзюнлей айтылады. Сабий къаллай инсан боллугъуна къуру ата-анасы угъай, къырал да жууаллыды. Анга кертичи болургъа, аны белгилерине хурмет этергге юйретиуню магъанасын а бирле ангыламайдыла. Жер башында бир къырал да къоярыкъ тюйюлдю кесини белгилерин ыспассы этергге. Алай бла медицина неда башха керти сыытау бар зсе – сёз да жокъду, бош сыытаула бла уа – угъай. Хар сабийни да тынгыпы орта билим алыргъа эркинлигин жалчытырыкъбыз».

Залим Кашироков гитче тёлю аманлыкъчыланы ауларына тюшмез ючюн, ала заманларын неге къоратханларына, интернетте не затха къарагъанларына кёз-къулакъ болуп турургъа кереклисин да чертгенди: «Аны бла тыш къыралладан къаты кюрешеди, уллу, гитче халкъарамайдыла. Терроризмге бла экстремизмге къажаугъа уа кесибизни адет-тёрелерибизни тутарыгъа тийишлиди. Ол а неди: юйюрюнгге, халкъынга, кыырыгъа сюймеклик эмда хурметлик. Жюрегинде ол затлары болгъан адам осал ниетлеге алданырыкъ тюйюлдю».

ЭТЕГЕНЕ ЫНУТУУ – САТХЫЧЛЫКЪДЫ

Бизни республика, битеу къырал бла бирге Уллу Хорламны байрамын белгилегенди. Ол хар бирибизге да керти байрамды дерге тийишлиди. Алай ол урушну дерслерине тюшюнмегенле уа энтта да бардыла.

«Ол алай нек болгъанына юсюнден айтханда, тарыхны тюрлендиririге, эсде къалгъанны жалгъан хапарларгъа бурургъа, совет халкъны кишилигин учуз этерге кюрешгенлени барын да кёребиз. Шёндюгю дунияда бизни къыралны тыяргъа, кесибизге даражалы жерни алмазча этергге сюедиле аллай хапарла бла. Неонацизм умутла баш кётюргенлери ючюн башланнганды энчи аскер операция да. Жер башында фашизм жайылмасын, тарых унутулмасын деп кюрешеди бизни къыралыбыз.

Тарых дегенде, къарачаугъыз, бирлик, къарындашлыкъ байламлыкъла аланы эслеринден кетерча Украинаны халкъы бла не зат этгенлерине. Россейни жауларына ол къырал керекмейди, ала бизни тюпге салыргъа кюрешип хайырланадыла аны. Адамны эсинде болгъанын кыырып кетерсе, аны орунуна ары башха сагъышланы сингдириге, ата-анасын окъуна душманланыча кёргюзтюргге боллукъду. Алай бла Уллу Хорламгъа къайтсакъ, бизни борчубуз аны эсде тутаргъады эмда келир тёлюлеге жетдириге. Халкъыбыз ол урушда нечик уллу багъа тёлегенин унутуу – сатхычлыкъды. Алай этергге уа бизни эркинлигибиз жокъду», - дегенди Залим Карачаевич.

КЕРТИЧИЛИКГЕ ЫШАНА

«Владимир Путин тарых жарыкъландыруу жаны бла къырал политиканы къабыл этгенди былтыр. Уллу Ата журт урушну эсеплерин угъай, бизни халкъларыбызны тарыхларын тюрлендиririге да кюрешеди тышындан. Ёсе келген тёлюге аны

Аны Кавказны жазыучуларыны клубу къурагъанды. Анга къатышыр ючюн, келгенле бек алгъа Нальчик шахарны солуу паркында Жазыучуланы аллеясыны къатында жыйылгъандыла. Аланы араларында поэтле, жазыучула, Гуртуланы Салихни жууукълары бла ахлулары, таныгъанла, билгенле, биргесине ишлегенле, поэзиясын жаратханла да бар эдиле.

Алайда тюбешиуню Кавказ жазыучуланы клубуну таматасы, «Заман» газетни бёлюмюню редактору Османланы Хыйса ачханды. Ол Гурту улуну чыгъармачылыгъы бла школда окъуучланында окъуна шагъырей болгъанын, газетни редакциясына ишге келгенинде уа, кёллендирип тургъанын айтханды. «Ол адамланы сюйген, бютюнда бег а анасын багъалагъан керти инсан болгъанын чертирге тийишли кёреме. «Адам, къарындашынгы ачытма, аны башхалагъа да басынчакълатма...» – деген сёзлери не багъаны тутадыла! Аны игиликге, шюёхлукъгъа, ариулукъну кёре билирге чакыргъан назмулары кёпдюе. Ол халкъын бек сюйгенди, алай башха миллетлени да эниш этмегенди. Аланы даражаларын да кётюре билгенди. Анга былайгъа аны эсгерирге келгенлени араларында кёп миллетлени келечилери болгъанлары шагъатлыкъ этеди, – дегенди.

Кавказны жазыучуларыны клубуну КъМР-де бёлюмюню секретары Фарида Кудаева уа бу биригиуню Гуртуланы Салих къурагъанын эсгертгенди. Алай анга кавказ халкъланы келечиледен сора да, башха миллетлени жазыучулары да киргенлерин чертип айтханды. Дагъыда «Литературная газета» Гуртуланы Салихни аты бла конкурс къурагъанын да билдиргенди.

Къарачай-Черкесден келген Лариса Шебзухова уа малкъар халкъгъа уллу хурмет этгенин чертгенди. «Къыйын заманлыбызда сёз бла, иш бла да малкъарлыла бизге бек болушхандыла. Мен аланы игиликлерин бир заманда да унутурукъ тюйюлме», – деп, кёз жашларын сюртгенди.

Гуртуланы Салихни юсюнден айта, ол аланы жазыучуларына келир заманнга ышанылукъларын тас этмезге болушханын, кёллендиргенлей тургъанын айтханды. КъЧР-ге кеси, делегацияны къауууну бла да келиучюсюн, хар заманда да аны бла тюбешиуле сейир да, хайырлы да болгъанларын чертгенди.

– Тилманчлыкъ ишге ол кёллендиргенди мени. Кесини чыгъармачылыгъы бла халкъларыбызны араларында келишиулюк болуруна, адет-тёрелерибиз, ана тиллерибиз сакъланырларына кьайгъыргъанды, – деп, кьонакъ тиширыу бу тюбешиуню къурагъанлагъа жюрек ыразылыгъын билдиргенди.

Чечен Республикадан келген жаш назмучу Анзор Хаджимуратов а, быллай аламат тюбешиуге биринчи кере къатышханын айтып, аны чакъыргъанлагъа ыспас этгенди. «Бери тебиреримби аллында, Гурту улуну чыгъармачылыгъыны юсюнден кёбюрек билирге сюйгенме, аны билген адамла бла сёлешгенме. Аланы айтуыларына кёре, ол, фахмулу болгъаны бла къалмай, чынтты кавказлы эр киши да болгъанды», – деп кьошханды.

Ызы бла Сарбашланы Азнор Гуртуланы Салихге жораларгъан назмусун орус эмда малкъар тилледе окъуъгъанды.

«Бирлик» жамауат биригиуню таматасы Сумайланы Ахмат а Салихни халал жюрекли адамныча эсгергенди. «Бир затха да, кимге да уллу кёллююк этмегенди. Аз таныгъан адамыны окъуна бушуу болса, эшитгенлей жетер эди. Биогюнлюкде аны юсюндген озгъан заманлада айтхан манга бек кьыйынды», – дегенди.

Ахырында Гуртуланы Салихни жашы Расул ана атасын заман табып эсгергирге келгенлеге жюрек ыразылыгъын билдиргенди.

Поэтни эсгериу жумушла андан ары Къабарты-Малкъар къырал университетде бардырылгъандыла. Анда Сумайланы Ахмат, поэтле Табакъсойланы Мухтар, Додуланы Аскер, Чечен Республика Журналистлерини союзуну сыйлы таматасы Руслан Юсупов, Лариса Шебзухова, Фарида Кудаева, устаз Абайланы Сакинат, дагъыда башхала сёлешгенлиде. Поэт тюзлюкге, кертиликге табыннганыны чертгендиле.

Табакъсойланы Мухтар а Къулийланы Къайсыны сёзлерин юлгюге келтиргенди: «Салихни назмулары бла тюбешиу – жаз башыны жангырыуу бла тюбешиуге, жылыуну келиуюне, тереклени жашиллениулерине, гюллени чагъыуларына, акъ къарлы тауланы башында кёкню кёклюгюне ушайдыла».

Сумайланы Ахмат а Кавказ жазыучуланы клубка кирген къауум адамгъа миллетлени араларында маданият байламлыкъланы кючлендириуге, айнытыугъа уллу кьыйын салгъаны ючюн «Бирлик» жамауат организацияны атындан бюсюрею къагъытла бергенди.

Конференция «Гурту улуну окъуулары» деп бошдан бардырылмагъанды, анда поэтни кесини, анга жораланнган назмула да тюрлю-тюрлю тилледе эшитилгендиле.

Эсгертиу: Гуртуланы Салих Къабарты-Малкъар, Къарачай-Черкес эмда Кьалмукъ республикаланы халкъ поэти, жыйырма бешден аслам китапны авторду. Эбизели Шота Руставелини «Къаплан тери кийген батыр» деген поэмасын малкъар тилге кёчюргени ючюн «Тбилиси шахарны сыйлы инсаны» деген атха тийишли болгъан эди.

АСЛАНБЕКЛАНЫ Халимат.
Суратны **ХОЛАЛАНЫ Марзият** алгъанды.

Жорапау

Чыгъармачылыгъы – игиликге табыныуну белгиси

Къабарты-Малкъар къырал университетде белгили жазыучу, журналист, тилманч Гуртуланы Солтанбекни жашы Салихге жораланып конференция еттенди.

Маданият

Сейирге къалдыргъан фахму

Россейде биринчи консерватория 1862 жылда ачылгъан эди. Ары окъургъа къыралны узакъ жерлеринден искусствону сюйген фахмулу жаш адамла жыйылгъан эдиле. Аланы аралларында Пётр Чайковский эм малкъарлы жаш Абайланы Солтанбек да болгъандыла.

Абай улу комиссияны кесини фахмулугъу бла сейирсиндиргенди эди. Андан сора ноталаны билмеген, Аллахдан келген хунерин хайырланнган таулу жашха артда да аслам эс бёлюнгенди.

Аны Генрих Венявскийге экзамен къалай бергенини юсюнден белгили музыкачы Г.А. Ларош былай эсгергенди: «Ноталаны билмегенине да къарамай, Генрих Иосифович кесини скрипкасында не кьыйын классика чыгъарманы сокъса да, Абай улу кесини кьыл къобузунда тюз да алай къаталгъанды. Жашны аллай фахмусуна сейир этмеген жокъ эди...»

Окъуу юйде симфония оркестр къуралгъанда да, Абайланы Солтанбекни ары сюйюп алгъан эдиле. Алай, жарсыугъа, Шимал Кавказны халкъларыны аралырында консерваториягъа биринчи кирген малкъарлы жашха окъуъун бошаргъа тюшмегенди: чырмаула кёп эдиле. Аланы иги кесеги ачха бла байламлы эдиле. Аны атасы, юйюрю уллу болгъаны себепли, жашын ачха бла жалчыталмагъанды. Солтанбекге уа, консерваториягъа хакъ тёлегенден сора да, ашаргъа, жашаргъа керек эди.

Аллай сылтауланы хаталарындан, Абай улуна консерваториянны бошаргъа тюшмегенди. Алай Солтанбекни музыкагъа сюймеклиги, кертичилиги жашауну ахыр кюнлерине дери сакъланнгандыла. Ол Шимал Кавказны бек фахмулу музыкантларындан бирине саналгъанды.

Абайланы Солтанбек жашауну ахыр жылларын Владикавказ шахарда ётдюргенди. Аны музыка, жамауат жашауна бек тири кьыштыхданы. Кеси да Владикавказны реальный училищесинде, гимназиясында сабийлени музыкадан окъутханды. Аны бла чекленип къалмай, шахарда бардырылгъан концертлеге, музыканы, искусствону башха тюрлюлери бла байламлы болгъан кенгешлеге, тюбешиулеге тири къатышханды.

Айхай да, эки да фахмулу адамны юсериненди сёз баргъанда, дагъыда бир шартны сагъыныргъа тийишлидиг: Чайковскийни бла Абай улуну шуёхлукълары, байламлыкълары алыкъа тинтилмегендиле. Ол кемчилик биогюнлюкде бизни миллетде музыканы тарыхын, тинтген эмда жазгъан специалистле болмагъанлары ючюн чыкъгъанды.

Таулу скрипкачыны юсюнден басмаланнган китапланы аралырында эм терен магъанаалылыгъа ие Сергей Сафарянны 1965 жылда чыкъгъан «Султан-Бек Абаев» деген китабын санайма. Ол биринчи болуп тинтгенди малкъарлы жашны чыгъармачылыгъын. Китапда юлгюге тарых документле да келтириледиле.

Шимал Кавказда быллай билим алыргъа атланнган малкъарлы жаш туугъанлы быйыл 180 жыл болады. Насыпха, миллетибизде хунерли, фахмулу адамла шёндю да аз тюйюлдюле. Мындан ары да жашларыбыз бла къызларыбыз халкъыбызны атын айтдыра, бизге да ала бла ёхтемленирча этерле деп ийнанама.

МУРЗАЛАНЫ Тамара, устаз.
ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат хазырлагъанды.

Болгъан иш

Андан бери сау ёмюр озгъанды. Адамны жашауунда ол узакъ жолду. Ёмюрле жолунда уа – бир такъыйкъа. Болсада от такъыйкъаны ичинде ненча сейир иш болады, эсде къалырча. Бирлери – жарсылулуа, бирлери уа – юлгюге тийишлиле. Аладан эм айырмалыла къаладыла халкъны эсинде. Ныгъышлада айтыла, тёлюден тёлюге ёте, халкъны ауузунда сакъланадыла. Мен да бир эшиттен хапарымы айтайым.

Эгечни сюймеклиги

Узакъ эллерибизден биринде бир огъурлу юйюр жашай эди. Юйюр таматаны аты Хасым, аны юйдегиси – Жулдузхан. Бир бирни жаратып, сюйюп къурагъан эдиле юйюр. Биринчи сабийлерине ала Халимат атадыла. Ай суратча, суу суратча, ариу къызчыкъ эди ол, ышарса уа, кюнню жарыгъына жарыкъ кёшулгъан сунар эдинг.

Хасым къызына асыры тансыкъ болгъандан, ишден ашыгъып келир эди юйге. Сора арбазда сабийлени ёрге-ёрге атар эди: «Ой мени ариу къызым, мени ариу Халиматчыгъым», – деп. Атасыны къарыулу кьолларындан айырылып, бийикге кётюрюлсе да къоркъмай, кьыл-кьыл этип кюлюр эди къызчыкъ. Жулдузхан да алагъа къарап кьууаныр эди.

Къызчыкъгъа юч жылчыгъы болгъанда, юйюрге дагъыда бир жашчыкъ кьошулду. Анга уа Хаким деп атадыла. Жаш кьошулду. Тукъумгъа урлукъ болду деп, битеу эл да кьууанды. Билмей эдиле ала аны ахыры къалай боллугъун.

Ёсдюле кьыз да, жаш да, уллула болдула. Халимат асыры ариудан, Ярабий, муну юсюнде санында адам бир сыйлау табар жери болурму, дей эдиле. Ол кезлеуге суу алыргъа тебиресе, къатынла, орамгъа кюн тууушса чыгъып, сакълар эдиле аны. Ол а, хауада учуп баргъанча, къатларына кёлип, салам берип, жолуна кётер эди.

Тиширыула, бир бирлерине къарап: «Къалай насыплыды бу барлыкъ юй», – дер эдиле. Жашла уа, алгъадан окъуна келип, кезлеу тёгерегинде бугъуп сакълай эдиле, Халимат а къуру кеси келмей эди, юч-тёрт нёгер кьыз да барыр эди. Сора суу алып, ойнай-кюле кетер эдиле ызларына. Ингир сайын а Хасымны юйюне келечиле, бир бирлерин алышып келедиле.

Хаким да бек ариу жаш болуп ёсдю. Анасындан да эгечини сыйыны кёп эди анда. Сабийликден аны кьубутхаллай, анга къарагъанлай, бир таппы къабыны болса, къарындашына сакълагъанлай турду. «Хакимчигим ёлмесин», – деп, аны аты бла къарагъанганлай турду. Ол а ёсдю, сют башында кёлюкча. Бир затдан кьыйналмады. Кимден да артыкъ ашады, кимден да ариу кийинди. Алай а ол башха жолну сайлады.

Бир жол элде малла урландыла. Излеучюле келдиле, гудучуланы тапдыла. Аланы араларында Хаким да болду. Аны эшитгенде, битеу элдегилени ауузлары ачылып къалдыла.

Осал адамлагъа къошулуп, андан болуп къалды алай деп, юйде болгъан ахчаларын берип, жашны къутхардыла. Хасым элде намысы, сыйы жюрюген киши эди. Жашыны этгенин кётюралмай, жюреги жарылып, тёшек болду. Анасы Жулдузхан да, элден уялып, орамгъа чыгъалмай турду.

Халиматны да къалмады бетинде жарыкълыгъы. Ол кьынчча, ойнай-кюле, нёгер къызларына баралмайды. Муулал кюнча болгъанды. Жанындан сюйген къарындашы къалай этди аллай айыплы ишни, не жетмей болур эди анга, деген сагъыш кетмейди къызны акъылындан.

Жанларындан сюйген Хаким, бир айыплы иш этип, жайгъы кюнча жарыкъ юйню къара булутха сугъун къойду. Айхай, аны бла да къалса эди уа...

Къауум замандан Хаким дагъыда бир уругъа къатышды. Халимат уста къоллу къыз эди. Кече-кюн тохтамай, чепкен согъун, кийиз уруп, аланы сатып, андан сора да атасы, анасы алгъан алтын, кюмюш затларын сатып, къарындашын тюрмеден башын жулду.

Уругъа юйренген хазна тынчан болмаз. Эгечини жилягъанына да, атасын, анасын тёшек этгенине да къарамай, Хаким энтта да уругъа кирди. Бир къутулду, эки къутулду, къутулду дегенде уа, эгечи къутхарып турду. Алай ючюнчю кере тутулду эм узакъ Сибирьге ашырылады.

Азмы-кёпмю турду ол анда, Хаким биледи. Алай ол кезиуге атасы, анасы да ёлдюле. Халиматны да ариу сыфатындан хазна абери къалмады. Тилеп тургъан жашладан бирине да бармады. «Жанымдан сюйген къарындашчыгъым сау келсин», – деп, аны сакълагъанлай турду.

Ол а келген зиа. Азып, сазып, ийнеден ётерик болуп, биргесине да бир тиширыуну алып. Аллах чамланмасын, бир эриши зат. Аны кёргенде, Халимат асыры ачыу этгенден, ол да ауруп, тёшек болду. Кьоншула келип, аш-суу да келтирип, къарай турдула.

Бир кюн келселе уа, Халимат жокъ. Къайдады деп соргъанларында, башха элде жууукъларыбызгъа кетгенди, деп къоялы Хаким. Алай бла ай озады. Тапсыз иш болгъанын ангылап, эл жыйылып Хакимге келип, хыны-хыны сорадыла.

Сора айтады Хаким эгечин кече бла телиле тургъан больницагъа элтгенин. Жамаат аны эшитгенде, налат бердиле жашха. Къатынын, кесин да элден къыстадыла. Экинчи кюн Халиматны юйюне келтирдиле.

Халимат бир заманда ариу арбазында биогюнлюкде жангыз къалгъанына жюреги кьыйналып, кьоншулары аны юйюне къайтаргъанларына уа ыразылыгъын билдире, былай деди: «Аман къарындашха кёп кьыйын салмагъыз къызла. Ол аны бир заманда ангыламаз. Аны къайгъысын этип, кеси жашауугъузну уа унутмагъыз. Кьыйын заманда атып кьоймагъаныгъыз ючюн сизге уа кьор болайым, жанымдан сюйген кьоншуларым».

Азмы-кёпмю жашады андан сора Халимат. Андан хапарыбыз жокъду. Алгын аны тилеп, келечиле жан берип тургъан жашладан бири, алып, юйюне элтген эди, деп эшиттенбиз.

Эгечни къарындашха сюймеклиги чексизди. Къарындашы ючюн жанын да аямайды. Алай къарындашла да сюе билселе эди эгечлерин...

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Окъуучуларыбыз жазадыла

«Заманны» сакълап турама

Хурметли редакция! Мен Къоркъмазланы Халиматма, Тилланы Абуталимни кызы. Манга сексен беш жыл толгъанды. Кёчгюнчюлюкню кезиуюнде Алма-Ата тийресинде жашагъанма.

Жетмишинчи жыллада баш ием Къоркъмазланы Ахмат бла Къарачай-Черкесни Къызыл Октябрь элине кёчюп келебиз. Юй-журт ишлеп, андан бери анда жашайбыз. Баш ием дуниядан кеттенди.

Сабийле да ёсгендиле, туудукъла да бардыла. Бирер жерде жубанадыла. Аны айта келгеним, къадар алай буюруп, журтумдан бираз кенгирекде жашаргъа тюшген эсе да, элим-журтум, адамларым бла дайым байламлыкъ жюрютгенлей турама.

Барсам а, ёз тилибизде чыкъгъан газетни, журналланы алып окъуйма. Тау эллерибизни биогюннгю жашауу бла шагъырей болама. Ызыма кьайтхан кезиуде да бирге ме алып келеме да, кьоншуларыма юлешеме.

Бери манга келген жууукъ-ахлу болса, ол да газет-журнал келтире туруучуду. Мен аланы сакълап тургъанымы ала биледиле. Ала юйге келселе уа, сабийлени, туудукъланы да къатымда олтуртуп, кесим окъуйма. Элимден, журтумдан тансыгъымы алыргъа ол да себеплик этеди.

«Заман» газетни, журналланы хазырлап, жарашдырып, чыгъарып тургъанлагъа Аллах къарыу-кюч, узакъ ёмюр берсин. Миллет кьыйынларын ангыласын.

Аппаларым бла ёхтемленеме

Редакциягъа кёп болмай Чегемде жашагъан Балаланы Эльмирадан келген къагъытны сизге туура этерге сюебиз.

Насийхат сёзлери эсимдедиле

Мени аппам Ёзденланы Азаткъулну жашы Магомет, аламчы атасы, ариу, уллу саныны жигит жаш болгъанды. Уллу Ата журт урушха биринчи кюнден башлап къатышханды. Уруш аулакълада солдатны ачы жолларын ёттенди. Астраханьда баргъан сермешледен бирини кезиуюнде жаралы болуп, госпитальгъа тюшгенди. Урушны андан ары бардыралмазлыгъын ангылап, аны юйюне ашыргъан эдиле. Алай болгъанлыкъгъа, ол кьыралыны къадарына бек жарсый эди.

Жаралары да тамам тюзелгинчи, ол халкъы бла бирге кёчюнчюлюкню азабын сынагъанды. Аппамы юйюрю Къазахстангъа тюшеди. Халкъны барысыча, ал заманда аякъланнган кьыйын болса да, жаралары да тюзеле башлагъандан сора, Алма-Атада малчылыкъ бла кюрешгенди. Орта Азияда «Тылда урунгган» деген майдал бла саугъаланнганды. Къачан да иш кёллю, жашауундан тарыхмагъан аппам башха миллетлени араларында атын иги бла айтдыргъанды. 1958 жылда юйдегиси бла Ата журтха кьайтханды.

Келген жылындан башлап Быллымда колхоз малланы кютгенди. Магомет бек къаты ишлеген жаш болгъады. Адамгъа болушхан, намыс этген жигит жаш кёп жылланы атын иги бла айтдыргъанды.

Бюгюнлюкде аны майдаллары, суратты да Тырныауз шахарны музейинде сакъланадыла. Мен аппам бла ёхтемленеме, аны айтуучу насийхат сёзлерин эсимде тутама.

Кёнделенден Берлиннге жеттенди

Малкъарланы Чамлайны беш жашы болгъанды. Уллу Ата журт уруш башланнганда, аны экн жашы Хызыр бла Магомет къазауатха атланнган эдиле. Хызыр жаралы болуп къайтады. Магомет уруш биринчи кюнлериндген къатышханды, Берлиннге дери жеттенди. Къоркъа билмеген жигит, жаралы болуп, госпитальда да жатхан эди.

«Окопда ёлген сунуп кетдиле. Бир кесек замандан а артха къайтып, алып, госпитальгъа алай эллтен эдиле», – дегн эсгериучю эди ол кеси. Анда юч ай жатып, алай жаралары асыры ауурдан, ашланып, кёп кьыйналгъан эди.

Уруншдан Кёнделеннге кьайтып келеди. Анда уа Курданланы Тауушук эки эгечи бла кёчюрюлмей къалгъан жангыз юйюр болады. Аланы эбизелеге санап, андан кёчюргенлерин айтыуу эдиле. Магометге иги кьонакъбайлыкъ да этип, элине, халкъына келген ачы къадарны да ала хапарлайдыла.

Жаралы солдат, Орта Азияны къум тюзлерине кетип, юйюрюн табалмай, эки жыл тургъанды. Ол урушха кете туруп, жашчыгъы Расул къагъанакълай къалгъан эди, атасы аланы тапханда, жашчыкъ атасыны аллына иги эсличик болуп чыкъгъанды. Талды-Курган областьда Ата журтуна кьайтхынчы жашагъанды. Анда анга эки кьызчыкъ да туудыды.

1958 жылда Ата журтуна миллети бла бирге туугъан жерине келгенине бек кьуаннганды. Жарасы сау болмай, ашланып, 1960 жылда ёлгенди. Ма анча кьыйынлыкъ кёрген, урушну башындан аягъына чыкъгъан таулу жашны «Уллу Ата журт урушну ветераны» деген аты биогюн да жокъду. Документлерин юйдегисин излеген кезиуде алдыргъан эди. Архивледе не кьадар излесек да, табалмадыкъ. Ол заманда быллай жарсыу кёпледе болгъанды дейдиле.

Юй бийчеси Гытдау ариу, акъыллы, сабыр тишириу болгъанды. Ала мени анамы жанындан кьарт атам бла анам боладыла.

Мен а биогюнлюкде чынтты жигит уланланы туудугъу болгъаныма ёхтемленеме.

Басмагъа **ТЕМУККУЛАНЫ Асият** хазырлагъанды.

Биз биргебиз

Халаллыкъларын бла чомартлыкъларын кёргюзтгендиле

Бу кюнледе Нальчикде Музыка театрда «Маданият – Донбассха болушлукъгъа» деген жандауурлукъ концерт ёттенди. Ол энчи аскер операциягъа къатышханлагъа бла аланы юйюрлерине болушур муратда къуралгъанды.

Проектни жашауда РФ-ни халкъ артисти Андрей Соколов бла Евразияны Композиторларыны союзуну таматасы Андрей Батурин бардырадыла. Ала бу жумуш бла кюрешгенли юч жыл болады. Аны бардырыугъа Маданият башламчылыкъланы президент фонду себеплик этеди. Жандауурлукъ ишге Ата журтубузну маданиятын багъалагъанла, аны алтын жыр эм макъам хазнасындан адамлагъа юлюш этерге сюйген фахмулу адамла къатышадыла.

Нальчикде ётген концертге уа 700-ден аслам келген эди, ол санда СВО-гъа къатышхан жашларыбыз юйюрлери бла. Жыйылгъанла Андрей Соколовха, Андрей Батуринге, Олег Калединнге, Герман Грачха, халкъла аралы конкурсланы лауреатлары Оксана Цахха бла Светлана Савиновагъа, «Голос» проектге къатышхан Лейля Алекперовагъа эм жырчы Амирхан Амшоковха къызыу къарсла бла тюбегендиле.

Сахнадан а, халкъ сюйген жырла бла бирге, Уллу Ата журт урушда Хорламгъа аталгъанла да эшитилгендиле, назмула да айтылгъандыла. Ол чыгъармаланы поэтле бла композиторла энчи аскер операция бардырылгъан жерлени жокълагъанларындан сора жазгъандыла.

Андрей Батурин, кьонакъбайлагъа жюрек ыразылыгъын билдире, былай айтханды: «Жандауурлукъ, ырысхы эмда чыгъармачылыкъ жаны бла да эс тапдырып, бюгюнлюкде биз бирге болгъаныбызны сездиргенсиз. Биз, назмучула бла композиторла, командировкалагъа барып, аскерчиларибиз бла тюбешиуледе аланы кёзлерини жанганларын, жюреклерини талпыныуларын сезебиз. Назму тизгинлерибиз бла макъамларыбыз да алай бла жаратыладыла. Не аз да болушлукъ этип, кёллерин алыргъа да андан итинебиз. Биргге биз бюгюн кючлю болабыз», – деп, ол Нальчикде жашагъанлагъа, аланы башламчылыкъларын кьабыл кёрюп, билеклик этер мурат бла концертге келгенлери бла бу проект, кертиси бла да, магъаналы болгъанын кёргюзтгенлерин чертгенди.

– Битеу быллай затла жашларыбызны кёллендиреди эм сау-саламат Хорлам бла къайтыргъа таукеллендиреди, – деп да кьошханды.

Проектни къурагъанла Къабарты-Малкъаргъа келирден алгъа Тула, Астрахань, Донгдагы Ростов, Рязань шахарлада бла Тверь областьда болгъандыла. 30 июньнга дери ала энтта да Читаны бла Волгоградны жокъларыкъдыла.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

Брифинг

Ал жанында – сабийлени къоркъуусузлукълары

Сабийле школдан солугъан кезиуде аланы къоркъуусузлукъларын жалчытыугъа баш магъана берилликди. КъМР-де Ич ише министерствода бардырылгъан брифингде да сёз аны юсюнден баргъанды. Право низамны сакълаучула санаторийледе, солуу лагерьледе, жоллада да акъылбалыкъ болмагъанланы сакълаугъа бурулгъан къаллай мадарла толтуруллукъларын билдиргендиле.

Полицияны участка уполномоченныйлерини ишлерин къурау эм акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла бёлюмню башчысы **Мурат Хажнагоев** право низамны жалчытыу, инсанланы эркинликлерин бла праволарын сакълау, терроризм бла байламлы аманлыкъланы болдурмау хар заманда да баш борч болгъанын чертгенди. Жай солуу кезиуде уа ала бла бирге сабийлени къоркъуусузлукълары, ала орамлада кеслери аллярына къалып ачымазлары жаны бла мадарла этиледиле.

Низамлыкъны сакълар мурат бла уа ич ише органланы жер-жерледе бёлюмлерини оноучулары санаторийледе, сабийле солугъан башха жерледе къоркъуусузлукъну сакълаугъа жууаплы этилгендиле. Объектледе кюн сайын тийишли тинтиуле бардырыллыкъдыла.

Полициячыла, жууаплы органланы келечилери бла бирге санаторийле, курорт объектле, школлада лагерьле солуу кезиуге къалай хазырланнганларын тинтген ведомствода аралы комиссияланы къауумуна киргендиле. Ачыкъланнган кемчиликлени кетериую юсюнден эсгертиуле берилликдиле, ол санда Правительствоъа, надзор органлагъа.

– Солуу жерледе барысында да кёрюнюрча жерледе ич ише органланы, участка полициячыланы, КъМР-де МВД-да «ышаныулукъну» телефону басмаланнгандыла. Ненча сабий солугъаны, ала

Санаторийледе, солуу лагерьледе ишлеген инсанлагъа да энчи эс бурулады. Ала ич ише органлада эсепде болгъанларына бла къалгъанларына къаралады. «Устазла, юйретиучуле бла сабийлени праволарын бузуу, алагъа зорлукъ сынатыу, къол кётюрюу degенча осал ише этерге жарамагъаныны юсюнден ушакъла кьайдан эм къачан келгенлери эм кетериклери, солуу жерлени сакълагъанла (ведомстводан тышында кьалауурлары, энчи компаниялары кьалауурлары) эсепге алынып турлукъдуа,-degенди ол.

Хар замандача, лагерьледе сабийле бла профилактика жумушла бардыруллыкъдыла. Быллай мадарланы хайыршдан а быллтыр бу кезиуде акъылбалыкъ болмагъанланы арасында аманлыкъла этилмегенлерин иги шартха санагъанды докладчы.

Профилактика эсепде турсан жюз сабийни профильли сменагъа ашырыргъа белгиленеди. Аны КъМР-де МВД, Урунуу, иш бла жалчытыу эм социал къоруулау министерство бла бирге къурагъанды. Аны бла бирге Къабарты-Малкъар «Биринчилени атламлары» битеуроссей жаш тёлю кьымылдау да бардырлыкъды профильли смена. Бизни республика бу жумушла сынау халда толтурулгъан он регионну арасына киргенди. Бюгюнлюкде эсепде турсан сабийле бла тамманлыллыкъ ангылатыу жумушланы тизмеси хазырлана турады,-degенди Мурат Хапагович.

Сёз жай кезиуде сабийлени иш бла жалчытыуну, кёлледе, черекледе жууннганланы къоркъуусузлукъларын сакълауну юслеринден да баргъанды.

Мурат Хажнагоев ахыр кезиуде сабийле, кёп къатлы юйлени терезелеринден жыгъылып, ачыгъан кезиуле кёбейгенлерине да бургъанды эс. Ол билдиргенича, быллтыр бла быйылны биринчи жарымында быллай жарсыулу болумгъа тюшген сабийлени 75 процентине алты жыл да толмагъанды. «Жарсыугъа, аладан экиси ючюн этиледиле. Тинтиуледен сора жер-жерли власть органлагъа кьыйын жашау болумгъа тюшген сабийлени солуу лагерьлеге ашырыргъа кереклисини юсюнден эсгертиуле хазырланыллыкъдыла. Урунуу, иш бла жалчытыу эм социал къоруулау министерствоъа акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла бёлюмледе эсепде турсан сабийлеге солуу лагерьледе жерле бёлюрге кереклисини юсюнден тилек берилгенди.

– Профилактика эсепде турсан жюз сабийни профильли сменагъа ашырыргъа белгиленеди. Аны КъМР-де МВД, Урунуу, иш бла жалчытыу эм социал къоруулау министерство бла бирге къурагъанды. Аны бла бирге Къабарты-Малкъар «Биринчилени атламлары» битеуроссей жаш тёлю кьымылдау да бардырлыкъды профильли смена. Бизни республика бу жумушла сынау халда толтурулгъан он регионну арасына киргенди. Бюгюнлюкде эсепде турсан сабийле бла тамманлыллыкъ ангылатыу жумушланы тизмеси хазырлана турады,-degенди Мурат Хапагович.

Сёз жай кезиуде сабийлени иш бла жалчытыуну, кёлледе, черекледе жууннганланы къоркъуусузлукъларын сакълауну юслеринден да баргъанды.

Мурат Хажнагоев ахыр кезиуде сабийле, кёп къатлы юйлени терезелеринден жыгъылып, ачыгъан кезиуле кёбейгенлерине да бургъанды эс. Ол билдиргенича, быллтыр бла быйылны биринчи жарымында быллай жарсыулу болумгъа тюшген сабийлени 75 процентине алты жыл да толмагъанды. «Жарсыугъа, аладан экиси алгъан жаралары асыры ауурдан аушхандыла»,-деп къошханды ол.

Полициячы, ата-аналаны сакъ болургъа чакъырып, къоркъуусузлукъну жоркъларын эсгертгенди.

– Таматала уллу кёллюдюле, сабийни кеси аллына къоярга боладыла. Алай ол, шинтикни терезе къатына салып, ары минип, эниште кетеригини юсюнден сагъыш этмейдиле. Терезеде салынган сетка сабийни ауурлугъун кётюралмайды,-degенди ол.

Брифингге УГИБДД-ны бёлюмюню башчысыны орунбасары **Артур Каров** да къатышханды. Ол а жолда сабийлени къоркъуусузлукъларын сакълаугъа бурулгъан мадарланы юслеринден айтханды. Биринчиден, къауумланы солуу жерлеге элтген кезиуде жоркълагъа эс бургъанды. Ол санда аланы жюрютген автобуслагъа салынгган жоркъланы эсгертгенди: алада къоркъуусуз баула болургъа кереклисин, водительлеге излемлени да.

Артур Каров жолгъа чыкъгъан кезиуде машинада баргъанла барысы да къоркъуусуз бауну тагъаргъа, сабийле уа энчи шинтикде олтурургъа борчлу болгъанларын айтханды. Бу жоркъла сакълансала, аварияланы хатасы женгилирек болады.

Ахырында журналистле полициячылагъа соруула бергендиле. Сёз электрон самокатлада учханда къоркъуусузлукъну, ала бла хайырланнганланы жал санына чекле салыуну, туристле аслам жыйылгъан жерледе къоркъуусузлукъну юслеринден баргъанды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.
Сурат авторнуду.

Жыйылыу

Шуёхлукъну кючлер муратда

Къабарты-Малкъарны Спорт министерствосунда Россейни велоспортдан федерациясыны башчысы Юрий Кучерявыйни къатышыуу бла жыйылыу болгъанды. Ол башланырдан алгъа Юрий Кучерявый республикабызны спорт министри Ислам Хасанов бла тюбешгенди. Ала спортну бу тюрлюсюн айнытыуну амалларын сюзгендиле. «Шимал Кавказны халкъларыны шуёхлукълары» велогонканы ётдюрюгю энчи эс бёлюннгенди.

- Аны алгъадан да бийик даражада ётдюргенбиз, мындан арысында да эришиуню къуралыулу бардырыргъа тийишлиди. Борчубуз - быллай башламчылыкъларыбызны сакълауду, алагъа аслам адамны, регионну да къатышдырыуду. Бусагъатда уа велопробегге тынгылы хазырланыргъа, анга келгенле кеслерин артда битеудуния даражада да кёргюзталырча онгла къураргъа керекбиз», - degенди федерацияны таматасы.

Ишчи тюбешиуге Шимал Кавказны регионларыны велосипед спортдан федерацияларыны башчылары эм аланы орунбасарлары къатышхандыла. Аланы аралларында Къабарты-Малкъарны спорт министрини орунбасары Заур Хежев да болгъанды. Россейли федерацияны жанындан жыйылыугъа кенгешчи Сергей Никитенко бла къыралны жыйымдыкъ къауумуну таматта тренери Роберт Абрамян къатышхандыла. Ала, быллтыр аякъ машиналада барыу къалай къуралгъанын эсгерип, быйыл эришиу кайсы жолла бла ётергине къарагъандыла. Къоркъуусузлукъну жалчытыу, ахча болушлукъ этерик адамланы излеу, ГИБДД бла келишимле тауусуу бла байламлы жумушла да сюзюлгендиле.

Жыйылгъанла келишгенлерича, спорт байрамны кезиуленден бири Нальчикде башланырыкъды эмда Минги тауну этегинде бошаллыкъды. Аякъ машинала бла баргъанланы жоллары Дыгулубгей, Басхан, Кёнделен эм Тырныаууз бла ётерикдиле. Аны мураты – Шимал Кавказны республикаларыны араларында шуёхлукъну кючлеудю.

Спорт

Даражалы эришиулеге къатышырыкъдыла

Дунияны чемпионатыны аллында спортчуларыбыз Россейни универсал сермешден чемпионатындан жети майдал бла къайтхандыла. Эришиу Воронежде ётгенди, анга 38 региондан эм кючлю 400-ден аслам гёжеф къатышхандыла.

Бизни республиканы жыйымдыкъ къауумуну таматта тренери Роберт Абрамян къатышхандыла. Ала, быллтыр аякъ машинала барыу къалай къуралгъанын эсгерип, быйыл эришиу кайсы жолла бла ётергине къарагъандыла. Къоркъуусузлукъну жалчытыу, ахча болушлукъ этерик адамланы излеу, ГИБДД бла келишимле тауусуу бла байламлы жумушла да сюзюлгендиле.

Жыйылгъанла келишгенлерича, спорт байрамны кезиуленден бири Нальчикде башланырыкъды эмда Минги тауну этегинде бошаллыкъды. Аякъ машинала бла баргъанланы жоллары Дыгулубгей, Басхан, Кёнделен эм Тырныаууз бла ётерикдиле. Аны мураты – Шимал Кавказны республикаларыны араларында шуёхлукъну кючлеудю.

Къыйын кюрешде — алтын майдалла

Краснодарда киокушин-каратеден «Шихан» кубок ючюн эришиуле къуралгъандыла. Спортчулагъа къарыуларын аягъа керек болмагъаны, бир бирлерин къаты урургъа жарагъаны ючюн ол каратени эм къыйын тюрлюсюне саналады, жангызда къол тюйюшню приёмлары хайырланылмайдыла эмда ала бир бирлерин жыгъылтмайдыла.

Саугъала ючюн къыралны 23 регионундан 600-ден аслам жаш бла къыз сермешгендиле. Республикабыздан эришиуге 17 адам къатышхандыла, аладан 15-си майдалла бла къайтхандыла. Биринчи жерлеге Татталаны Амина (40кг.), Ашшур Биткаш (42,5кг.), Асланлы Бела (60кг.), Арсен Беляев (65кг.), Темирлан Баксанов (70кг.) бла Астемир Жамбеев (75кг.) чыкъгъандыла. Аланы теренле Емельян эм Давид Биткашла, Даут Кешев, Александра Меркулова юйретедиле.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Сакълыкъ

Агъачны къыйматлылыгъын кёрюп

Къабарты-Малкъарда 2030 жылгъа 600 гектар чакълы бирде агъач къураллыкъды. Саулай алып айтханда, «Экология болумну» игилендириу миллет проектге кирген «Агъачланы сакълау» федерал проектге кёре беш жылны ичинде 1,4 миллион чакълы терек салынгнганды.

Ол санда быйыл 83 гектар жер жашиллендирилликди. Аны бла бирге тереклеге къаралырча жумушлагъа да аслам эс бурулады. Ол санда 7 гектарда къарт тереклени орунуна башхаларын саллыкъдыла. Алай бла биогонюкде агъачланы айнытыу жаны бла ишле 60 гектарда тамамланнгандыла. Тийишли жумушла кюз артына дери барлыкъдыла.

Андан сора да, агъач мюлкледе битимле тинтилликдиле эмда тергелликдиле. Арт жыллада республиканы агъач фондунда от тюшген кезиу белгиленмегенди. Аны себепли агъачла айнырча болум сакъланады.

Эсге сала айтсакъ, быйыл республикада агъачны кенгертиу жаны бла ишлеге 9 миллион сомдан аслам бёлюннгенди.

Мадар

Нальчикден тюзюнлей Сухум бла Бакугъа

Росавиация «ЮВТ аэро» авиакомпаниягъа Нальчикден Абхазияны бла Азербайджанны ара шахарларына учуула къураргъа эркинлик бергенди.

Хауа транспорт жаны бла федерал агентствону сайтына салынгнган буйрукъгъа кёре, самолёт Нальчикден Сухумгъа бла Бакугъа ийыкъгъа экишер кере учарыкъды.

Аны бла бирге «ЮВТ аэро» авиакомпанияны хауа кемелери хар шабат кюн Москвадан Сухумгъа ийыкъгъа эки кере учарча этилгенди. Бюгюнлюкге дери ала жаланда шабат кюн учхандыла. Андан сора да, «Nordwind Airlines» авиакомпаниягъа Къазандан бла Уфадан Сухумгъа ийыкъгъа беш кере учарча онг тапдырылгъанды. Дагъыда Тёбен Новгороддан «Икар» авиакомпанияны самолётуну сагъынылгъан хауа жол бла кюн сайын учаргъа эркинлиги барды.

Эсге сала айтсакъ, Россейден Абхазиягъа хауа кеме 32 жылны ичинде быйыл 1 майдан башлап биринчи кере учуп башлагъанды.

Бизни корр.

2025 жылда июньнга намаз къылыуну беш уахтысы

Айны кюнлери		Эрттен намаз	Кюнню чыкъгъан заманы	Тюш намаз	Экинди намаз	Ашхам намаз	Жассы намаз
1	Ыйых кюн	02:41	04:27	12:14	16:17	19:44	21:28
2	Баш кюн	02:40	04:26	12:14	16:17	19:45	21:30
3	Геуюрге кюн	02:40	04:26	12:14	16:17	19:45	21:30
4	Бараз кюн	02:39	04:25	12:15	16:17	19:46	21:32
5	Орта кюн	02:38	04:25	12:15	16:18	19:47	21:34
6	Байрым кюн	02:38	04:25	12:15	16:19	19:47	21:34
7	Шабат кюн	02:37	04:24	12:15	16:19	19:48	21:36
8	Ыйых кюн	02:37	04:24	12:15	16:19	19:49	21:37
9	Баш кюн	02:36	04:24	12:15	16:19	19:49	21:37
10	Геуюрге кюн	02:36	04:24	12:16	16:19	19:50	21:38
11	Бараз кюн	02:35	04:24	12:16	16:19	19:50	21:40
12	Орта кюн	02:35	04:24	12:16	16:20	19:51	21:41
13	Байрым кюн	02:35	04:24	12:16	16:20	19:51	21:41
14	Шабат кюн	02:35	04:24	12:17	16:20	19:52	21:42
15	Ыйых кюн	02:35	04:24	12:17	16:20	19:52	21:42
16	Баш кюн	02:35	04:24	12:17	16:21	19:53	21:43
17	Геуюрге кюн	02:35	04:24	12:17	16:21	19:53	21:43
18	Бараз кюн	02:35	04:24	12:17	16:21	19:53	21:43
19	Орта кюн	02:35	04:24	12:17	16:21	19:53	21:43
20	Байрым кюн	02:35	04:24	12:18	16:22	19:54	21:44
21	Шабат кюн	02:36	04:24	12:18	16:22	19:54	21:44
22	Ыйых кюн	02:36	04:24	12:18	16:22	19:54	21:44
23	Баш кюн	02:36	04:24	12:19	16:22	19:54	21:44
24	Геуюрге кюн	02:37	04:25	12:19	16:22	19:54	21:44
25	Бараз кюн	02:37	04:25	12:19	16:23	19:54	21:44
26	Орта кюн	02:38	04:26	12:19	16:23	19:54	21:44
27	Байрым кюн	02:38	04:26	12:19	16:23	19:54	21:44
28	Шабат кюн	02:39	04:27	12:20	16:23	19:54	21:44
29	Ыйых кюн	02:40	04:27	12:20	16:23	19:54	21:44
30	Баш кюн	02:41	04:28	12:20	16:23	19:54	21:44

КъМР-ни Муслийманларыны дин управлениясы.

Сайлау

Элде ишлерге сюйгенлеге

Къабарты-Малкъарны Маданият министерствосу билдиргенге кёре, бюгюнлюкде адам саны 50 мингден кёп болмагъан элге бла шахаргъа кёчюп, анда «Земский работник культуры – 2025» деген программагъа къатышыргъа сюйгенлени сайлау барады. Сайланнганла 1 миллион сом аллыкъдыла.

Программагъа къатышханладан документле 15 июньнга дери алынырыкъдыла. Аланы Нальчик шахар, Кешоков атлы орам, 43 юй, 4 этаж адрес бла келтирирге боллукъду.

Соруулары болгъанла **8(8662) 42-40-47** телефоннга сёлешип эмда Маданият министерствону **https://mk.kbr.ru/activity/programma-zemskiy-rabotnikkultury/programma-zemskiy-rabotnikkultury.html?clckid=97ed0b6b** сайтын ачып жууапла алаллыкъдыла.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмнойи – **42-63-01**.
Баш редакторну орунбасарлары – **42-38-21**, **40-04-82**.
Жууаплы секретарь – **40-28-97**.
Секретариат – **40-93-62**.
Корректорла, специалистле – **42-63-52**.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – **42-24-02**.
Экономика – **42-66-73**.
Культура – **42-66-76**.
Социал ишле – **42-75-82**.
Курортла, туризм эм спорт – **40-39-93**.
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм жазылыу – **42-37-94**.
Сурат альыуу – **40-59-18**.
Энчи корреспондент – **42-68-72**.
Операторла – **42-66-85**.

Редакция авторла бла къагъат жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материалларда айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан **400** газет тизгинден (машинка бла жазылгъан **5–6** бет) кёпню алмайды.

Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламлы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында **2016** жылда **19 декабрьде** регистрация этилгенди.
Регистрация номер **—ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893**

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланнганды.
Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Газетлени ислерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связьны федерал Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: **76-01-21**

Газет ыйыкъгъа юч кере чыгъады – **геуюрге, орта, шабат** кюнледе.

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салынгнганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Улбашланы Мурат – дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарь; Бийчекклуланы Жаннета (1-чи бет), Зезаланы Лида (2-чи бет), Ахматланы Люэза (3-чю бет), Баллиланы Феруза (4-чю бет) - корректорла.

Тиражы **1833** экз. Заказ № **1137**
Багъасы 13 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНЫ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электрон почта:
elbor_50@mail.ru